

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНИХ ФРАНЦУЗЬКИХ НАУКОВИХ СТАТЕЙ

Костюк М. М., Чугай А. О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Статтю присвячено питанню функціонування лексико-стилістичних одиниць у сучасних французьких наукових статтях (філологічного спрямування). Визначено основні характеристики сучасного наукового стилю, зокрема: інформативність, логічність, послідовність викладу, точність, об'єктивність, ясність, структурованість, лаконічність висловлювань. Обґрунтовано залежність якості сучасної французької статті не тільки від форми, а й від стилю викладу.

Розглянуто питання плагіату як важливого феномену в науковій сфері. З'ясовано, що, згідно з дослідженнями, французькі науковці дуже відповідально ставляться до цитування, надаючи перевагу інтерпретуванню.

Особливу увагу приділено дослідженню лексичних зворотів, їх організації та функціонуванню у французьких наукових статтях. Визначено 10 груп лексичних домінант відповідно до їх функцій у контексті: ствердження, деталізація та уточнення (*L'auteur prétend; Il affirme; On peut croire que...*); надання нової інформації (*D'abord; D'une part; Premièrement; Avant tout*); додавання інформації, подробиць, нанизання ідей (*Puis; Ensuite; De surcroît; D'autre part; Par ailleurs*); установа логічного зв'язку між частинами тексту (*Dans ce contexte; Conformément à; Parallèlement à; On sait que*); протиставлення двох або більше ідей (*Contrairement à; Mais; Toutefois; Au contraire*); забезпечення предметності тлумачень, підтвердження чи спростування думки іншого науковця (*En vérité; Évidemment; Bien sûr; Sans aucun doute; Effectivement*); виявлення причинно-наслідкового зв'язку в наукових статтях (*Alors; Ainsi; Donc; En effet; C'est pourquoi*); наведення прикладів (*Par exemple; Notamment; Comme; Par analogie*); представлення додаткової інформації (*De même; Voire; D'ailleurs; En plus; En outre*); узагальнення (*Enfin; Donc; Bref; Pour conclure; À la fin*).

Помічено, що стилістичні особливості проявляються в сучасних наукових статтях у вигляді тропів та фігур, зокрема метафори, риторичних запитань та іронії. Наявність у наукових статтях стилістично-маркованих одиниць свідчить про відходження від класичних правил, властивих науковому стилю, а також ілюструє вияв авторської мовної особистості.

Ключові слова: науковий стиль, плагіат, лексичні домінанти, терміни, стилістичні особливості.

Kostiuk M. M., Chuhai A. O. Lexical and stylistic characteristics of modern French scientific articles. The article is dedicated to the question of functioning of lexical and stylistic units in modern French scientific articles (philological studies). The main characteristics of scientific style have been defined: informativity, logic, sequence of presentation, accuracy, objectivity, clarity, structuring and laconism. The quality of modern French article depends not only on its form, but also on the style of presentation. Plagiarism is considered as an important phenomenon in the scientific sphere. According to research, French scholars are highly responsible in regard to quoting and prefer interpretation.

Particular attention is paid to the study of lexical units, their organization and means of expression in French scientific articles. Ten groups of lexical dominants have been defined according to their functions in the context: affirmation, detailing and clarifying (L'auteur prétend; Il affirme; On peut croire que...); presenting new information (D'abord; D'une part; Premièrement; Avant tout); adding information, giving details and ideas (Puis; Ensuite; De surcroît; D'autre part; Par ailleurs); establishing a logical connection between parts of the text (Dans ce contexte; Conformément à; Parallèlement à; On sait que); contrasting two or more ideas (Contrairement à; Mais; Toutefois; Au contraire); ensuring the objectivity of interpretation, confirmation or refutation (En vérité; Évidemment; Bien sûr; Sans aucun doute; Effectivement); establishing causative-consecutive connection in scientific articles (Alors; Ainsi; Donc; En effet; C'est pourquoi); presentation of examples (Par exemple; Notamment; Comme; Par analogie); giving additional information (De même; Voire; D'ailleurs; En plus; En outre); generalization (Enfin; Donc; Pour conclure; À la fin).

It turned out that stylistic peculiarities are presented in modern French scientific articles in the form of tropes and figures, in particular metaphors, rhetorical questions and ironies. The use of stylistically-marked units in French scientific articles indicates a deviation from classical rules of scientific style, and also illustrates the manifestation of the author's linguistic personality in the scientific text.

Key words: scientific style, lexical dominants, plagiarism, terms, stylistic peculiarities.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її дослідження. У ХХІ столітті лінгвісти приділяють велику увагу вивченню різних функціональних стилів в іноземних мовах. Помітне місце щодо цього займає і французька мова. Передумовою для таких досліджень став процес глобалізації, покращення різних аспектів наукового знання, активне міжкультурне спілкування, розвиток різноманітних сфер діяльності людини. Науковий стиль досить часто залишається менш дослідженим, що спричинено насамперед відсутністю яскравих стилістичних ознак, які б його характеризували. Безпосередньо вибір теми пропонованої розвідки визначається тим, що на сьогодні **актуальним** для вивчення є науковий стиль французької мови, засоби якого репрезентовані в сучасних французьких статтях, присвячених розгляду тих чи тих наукових проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття наукового стилю присвячено низку праць українських та зарубіжних дослідників. Питання історії вивчення наукового тексту порушували Е. Бенвеніст, Ж. Алкантара, В.І. Карабан, В.Б. Бурбело, А.Д. Белова та інші. Основні загальні характеристики наукового стилю, поняття нового наукового стилю, якому притаманні такі риси, як орієнтація на реципієнта та вияв мовної індивідуальності автора, розглянуто в роботах Н. В. Зелінської та Н. Ф. Непійводи. Стилістичні особливості наукового викладу у статтях, зокрема риторичні норми написання наукових статей, представлено у студіях Ф. Фабера та С. Шаломана.

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є визначення основних лексичних та стилістичних характеристик сучасного французького наукового стилю. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: виокремити основні ознаки наукового стилю, репрезентованого в сучасних статтях французьких дослідників; установити лексичні доміанти наукового викладу; охарактеризувати особливості організації кожної з них та засоби їх вираження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною метою будь-якої наукової статті є представити читачеві наукову теорію та/чи практичне застосування результатів цієї теорії. Звідси важливими характеристиками наукового стилю повинні бути: інформативність, логічність, послідовність викладу, точність, об'єктивність, ясність, структурованість, зрозумілість, лаконічність висловлювань. Крім того, якість наукової інформації пов'язують не тільки з формою, а і зі стилем викладу, з виявом авторської мовної індивідуальності та з орієнтацією на читацьку аудиторію [2, 15].

У сучасних наукових статтях мовні засоби спрямовані на аналіз нових наукових розробок і теорій, що передбачає використання відповідної термінології, серед іншого і англіцизмів, наявність таблиць та графіків, залучення великої кількості цитат та покликань на першоджерела, чітке структурування тексту, яке включає поділ на розділи, підрозділи та абзаци [1]. Фрази, які представляють зазвичай одну ідею, є короткими і чіткими. На логічність наукового мовлення вказують слова, які слугують

для встановлення логічних зв'язків та послідовності викладу думки (наприклад *d'abord, ensuite, primo, ainsi* тощо).

Важливою ознакою наукового стилю у статтях є вживання авторами великої кількості **термінів** (слів та словосполучень). Дібраний у контексті нашої роботи фактичний матеріал засвідчує використання лінгвістичної термінології. Виявилось, що частотними є вузькогалузеві терміни типу *sens, syntaxe, verbe, usage, grammaire, lexique, norme, prosodie, phonème, sujet, trope* тощо.

Автори сучасних французьких наукових статей дотримуються основних загальноприйнятих **правил цитування** за стилем АРА (American Psychological Association) [4]. Покликання подають у круглих дужках, де зазначають прізвище та рік, наприклад: (Caron, 1989). Варто зауважити, що при цьому не використовують перед прізвищем ініціали імен цитованих науковців, як це було прийнято раніше і як є правильним при оформленні покликань у науковій статті, опублікованій в Україні, напр.: *Estienne emploie le terme affinitas, que l'on peut traduire par affinité...* (28); *Meigret, en 1550, pose l'usage comme quasi équivalent de la langue du natif* (40).

Що стосується написання **чисел**, то тут також існують певні правила: числа з одного до двох прописують літерами, а всі інші – цифрами, напр.: *Une fois l'usage réduit en règles, une fois l'union, la confusion des deux qui fait la langue...* (42); *Les trois types de production évoqués ici sont de bons révélateurs de la nonfinitude du noyau de langue* (52); *Nous lisons dans la page 396* (62); *Deux mots courants font l'objet d'une remarque de prononciation* (107).

Питання **плагіату** у Франції стоїть так само гостро, як і в нашій країні [5]. Тому французькі науковці використовують цитування виключно для визначень або для цитат відомих людей, не забуваючи при цьому обов'язково оформити покликання на джерело, напр.: *Richelet constate et décrit la variation sociolinguistique, recommande ou déconseille...* (100). Примітно, що французькі дослідники віддають перевагу саме аналізу та інтерпретації, а не цитуванню, що підтверджує думки французьких журналістів, які вважають плагіат інтелектуальною лінією (" *paresse intellectuelle*") або ж способом навчання написання наукової статті ("*plagier c'est apprendre à écrire*") [6].

Для французького наукового стилю характерне послуговування **безособовою формою**, вказівним прикметником "ce/cette" та займенником "on": *Le corpus principal de cette recherche est un ouvrage* (121); *On le sait, dès la parution des Remarques, la notion "usage" proposée par Vaugelas a suscité d'importante controverses* (78). Однак у наукових статтях ми виявили чисельні випадки вживання першої особи однини і множини, тобто форм "je" та "nous". Наприклад, у кожній статті аналізованого збірника сучасних французьких наукових статей "*Bon usage et variation sociologique*" автори вживають форми першої особи однини та множини: *Dans deux autres publications, j'ai en quelque sorte alimenté la thèse d'Hélène Merlin en étudiant d'assez*

près comment le dire de la norme s'incarnait depuis la critique du Cid (111); *En seconde partie, j'examinerai à travers de son regard sur ce parler régional les aspects sociolinguistiques...* (121); *Nous nous intéressons également aux facteurs qui ont influencé la conception du « bon usage » et les enjeux socioculturels liés à cette tradition* (19); *Nous voyons là l'effet des premiers résultats d'une philologie scientifique à peine éclosée...* (143); *Nous essaierons ensuite, à partir de cette étude de cas, de généraliser nos observations afin d'arriver à une conclusion plus globale sur l'ensemble de la discipline* (149). Таке не трапляється в текстах підручників чи посібників.

Під час формулювання думки переважає **форма теперішнього часу** (Le présent de l'indicatif), напр.: *Par ce texte, nous voulons surtout contribuer à formuler des questions et hypothèses...* (160); *Tirons-en les conclusions pour notre étude* (230). Форму майбутнього часу подибуємо рідше, зазвичай у детальному аналізі певної теорії: *On notera aussi la formule négative...* (159).

З метою уникнення повтору дієслів зі значенням «пропонувати», «йтися» тощо автори використовують велику кількість синонімів. Серед найчастотніших дієслів у текстах сучасних наукових статей живаються: *montrer, démontrer, révéler, indiquer, suggérer, mettre en évidence, viser, noter, dire, croire, affirmer, proposer, avancer, faire valoir que, soutenir*. Наприклад, в одній зі статей автор вживає дієслово «viser», яке є близьким синонімом до дієслова «voir», проте якнайкраще передає нюанс значення «концентрувати увагу» (*fixer avec attention, concentration son regard sur l'objectif qu'on veut atteindre, le Larousse*), а також підсилює це значення прислівником «surtout»: *Cette recherche visait surtout à vérifier comment le jugement s'énonçait lorsqu'il a pour agent la Compagnie...* (114).

У наукових статтях французьких дослідників можна визначити 10 груп лексико-семантичних доміант, згрупованих відповідно до їх семантичного навантаження в науковому тексті.

1. Слова та звороти, які дають змогу авторові стверджувати, деталізувати та надавати певні уточнення, що забезпечують ясність та зрозумілість тексту. Найчастотнішими виявилися такі: *Il affirme; L'auteur prétend; Selon toutes probabilités...; On peut croire que...; Certains auteurs affirment, alors que d'autres...; Suivant ce principe, on peut affirmer que...; Il est possible de dire que...; Il convient de préciser que...; Nuancions cette affirmation; Il se peut que...* Наприклад, в одній зі статей автор вживає дієслово «affirmer», яке має значення впевненості та твердості в обстоюванні певної позиції (*énoncer quelque chose avec force et conviction, Larousse*): *Brun affirme sa position critique et son but...* (122).

2. Слова та звороти, які представляють нову інформацію, роблять текст логічним та переконливим, допомагають автору зробити аналіз чітким та структурованим, а реципієнту – не загубитися в потоці інформації [7]: *D'abord; D'une part; En premier lieu; Premièrement; Il convient de dire; Tout d'abord; À première vue; Avant tout; Avant toute chose; Au premier abord.*

3. Слова та звороти, які уможливають додавання певної інформації, удокладнення, нанизування ідей: *Ainsi; Puis; Ensuite; De surcroît; D'un autre côté; À ce sujet; En second lieu; D'autre part; Au reste; Par ailleurs*. Наприклад у реченні “*La description linguistique, de surcroît, y reste tributaire d'une esthétique et d'une axiologie, voire d'une morale*” (96) автор надає додаткову інформацію, вживаючи зворот *de surcroît*, який структурує речення.

4. Вдале оформлення наукової статті, поділ на абзаци та правильний синтаксис допомагає якнайкраще передати інформацію, забезпечує логічність аргументації та переконливість проаналізованих теорій. Тому важливими є слова та звороти, які встановлюють логічний зв'язок між абзацами, таким чином забезпечуючи когерентність тексту. Найчастіше використовуваними конструкціями в сучасних французьких наукових статтях є: *Dans ce contexte; Conformément à; À l'instar de; Parallèlement à; Considérant que; Comme nous l'avons mentionné; On sait que; Suivant cette idée; Selon nos conclusions; Nous avons vu plus haut que*. Незвичним є приклад, де автор статті вживає зворот “*À l'instar de*” у значенні «за зразком» (*À la manière de quelqu'un, de quelque chose, à leur exemple, Larousse*), що додає контексту науковості та аргументованості: *À l'instar du retard accumulé par la Compagnie pour élaborer son dictionnaire, ce criblage de questions anecdotiques reflète l'impuissance...* (111).

5. Діалогічність є важливою характеристикою сучасних наукових статей, оскільки передбачає звернення до адресата, та й загалом будь-який науковий текст не можна уявити без полеміки. Діалогічність здебільшого репрезентовано в межах певного аналізу, оскільки автори неодноразово протиставляють або порівнюють дві різні позиції. З метою засвідчити таку полеміку, подати бачення її учасників послуговуються словами та зворотами на кшталт: *Contrairement à; Mais; Par contraste; À la différence de; Toutefois; Cependant; Au contraire; Néanmoins; Encore que; En dépit*. Наведемо декілька прикладів: *Vaugelas semblait assimiler les deux notions, mais les commentateurs les dissocient parfois...* (87); *En revanche, Bellegarde admet l'ellipse dans la conversation...* (91); *Contrairement à ce qui semble se passer dans d'autres pays...* (221); *Cependant il est remarquable qu'elles ne sont pas toutes exprimées avec des mots* (122). Окрім семантичного навантаження, ці лексичні компоненти структурують саму статтю.

6. Слова та звороти, що слугують для забезпечення предметності тлумачень, підтвердження або спростування думки іншого науковця: *En vérité; En effet; Évidemment; Justement; Bien sûr; Sans aucun doute; Effectivement; Certes; Même; En fait*; вони можуть перебувати на початку або всередині речення: *En effet, des deux formules concurrentes “bon usage” et “bel usage”...* (87); *Elles présentent évidemment pour nous un intérêt d'autant plus grand qu'elles nous renseignent sur la vision du monde linguistique du Brun...* (127).

7. У кінці кожної статті автор доходить логічного висновку, узагальнюючи проведений аналіз. Крім того, всередині статті є декілька логічних

частин, які ведуть до висновків. Для встановлення причинно-наслідкового зв'язку в наукових статтях уживають такі лексичні домінанти, що удосконалюють форму викладу: *Alors; Ainsi; Donc; C'est ainsi; Par conséquent; En effet; C'est pourquoi; De ce fait; À la suite de; Ceci/cela entraîne*. Наведемо приклади: *Le bel usage devant alors un rêve lointaine...* (92); *Il faut, donc, encore et toujours, apprendre cet évitement dans les manuels, qui montrent comme autre constante le pessimisme langagier* (227); *C'est ainsi que le modèle de Lobentanzer est celui d'une langue morphologiquement et syntaxiquement complexe* (229); *Ainsi, le vers est plus adapté aux "expressions riches", quand la prose "doit être plus simple"* (88).

8. Важливим складником будь-якої наукової статті є наявність яскравих та переконливих прикладів. Для подання прикладів науковці вживають такі слова та звороти: *Par exemple; Notamment; En particulier; C'est à dire; Comme; Par analogie*. Наведемо декілька прикладів: *Bellegarde ne méconnaît pas les hésitations effectives de l'usage, notamment littéraires...* (87); *En particulier, Bellegarde n'a que dédain pour les "jeux de mots", c'est-à-dire les figures fondées sur la seule parenté des signifiants* (90).

9. Частотними є також слова та звороти, які автори вживають для того, щоб представити додаткову інформацію, яка в науковій статті є вкрай важливою, оскільки робить її актуальною: *De même; Voire; D'ailleurs; En plus; En outre; Par ailleurs; En d'autres mots; À ce propos; Autrement dit; De surcroît*. Виявилося, що частотним є зворот "De même": *De même que Vaugelas, qui "emploie clairement une échelle d'acceptabilité"...* (87). *De même, certaines figures sont, pour Bellegarde, quasi réservées aux vers* (89); *S'y ajoutent des griefs implicites tels que l'abus de matérialité, la référence aux professions humbles ou à l'animalité, voire l'affleurement des fonctions organiques* (96).

10. Важливими є звороти, які підсумовують сказане автором в абзаці або ж у цілому тексті, узагальнюють певні думки про поняття, забезпечуючи докладність висновків: *Enfin; Donc; En somme; Bref; Pour conclure; Au total; À la fin; Finalement; Au fond; En fin de compte*. Наведемо декілька яскравих прикладів: *Enfin, l'opposition qui est le plus longuement analysée dans les Réflexions...* (90). *En somme, quelque flou et parcellaire que soit leur éclairage...* (96). *En somme, ce Janus bifrons a tout d'un ouvrage de transition dans lequel on dirait que l'autorité académique joue davantage des coudes pour s'imposer* (113). *Il faut, donc, encore et toujours, apprendre cet évitement dans les manuels, qui montrent comme autre constante le pessimisme*

langagier (227). Крім того, точність у наукових статтях часто досягається вживанням відносних займенників *lequel, laquelle*.

Стилістична маркованість не є характерною для наукового стилю, особливо якщо це стосується підручників, монографій тощо. У роботах сучасних французьких науковців все ж знаходимо випадки використання стилістичних засобів – тропів та фігур, зокрема метафори, іронії, риторичного запитання тощо, які працюють для розкриття ідеї наукової статті. Наприклад, риторичне запитання автори наукових статей вживають для привернення уваги та зацікавленості читача. Риторичне запитання ставлять у кінці наукової статті, що вказує на перспективність дослідження, а також можливість подальшої розробки питання. Наведемо декілька прикладів вживання риторичного запитання: *Un retour à l'écrit ?* (137); *Avouons-le bien volontiers, ce passage reste relativement flou quant aux modalités de prise en compte de la francophonie dans cette dernière édition du dictionnaire. Cet intérêt se traduit-il par un changement des modalités définitoires ou d'exemplification des articles ? Se traduit-il par une introduction massive de mots issus de la francophonie ?* (163)

Іронія видається нам нетиповою в контексті наукового стилю, оскільки крізь неї можна побачити чітку позицію автора: *Et c'est ainsi que Zazie, dans le métro parisien, des années 1950 peut s'exclamer : Médoukipudonktan* (148); *La plaisanterie ouvre grandes les portes de la tolérance* (89); *Ne soyons pas dupes* (159). Іронії, метафори, риторичні запитання та інші фігури, які подибуємо в сучасних наукових статтях, вказують на відходження від класичних правил наукового стилю, а також ілюструють вияв авторської мовної особистості.

Висновки й перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Проведений аналіз показує, що в наукових статтях (філологічного спрямування) французьких дослідників є багато лексичних домінант, серед яких найбільш вживані такі: *D'abord; Ainsi; Puis; Ensuite; De surcroît; À l'instar de; Cependant; Contrairement à; En effet; Évidemment; Alors; Ainsi; Donc; Notamment; En particulier; De même; Enfin*. Особливістю сучасних французьких наукових статей є присутність у них автора, яка вербалізується вживанням займенника першої особи, дієсловами, які надають суб'єктивність, та стилістичними засобами, серед яких іронія чи риторичне запитання. Подальші перспективи дослідження вбачаємо в розробці зведеної інформації щодо типових рис наукового стилю в сучасних французьких посібниках та підручниках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жанри наукового дискурсу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://library.gnpu.edu.ua/books/Scientific%20language/Chapter%202/Part_1.htm
2. Зелінська Н. В. Який він, науковий стиль? / Н. В. Зелінська // Культура слова. – К., 1990. – Вип. 38. – С. 13–17.
3. Селігей П. Світло і тіні наукового стилю / Пилип Селігей. – К. : Києво-Могилянська академія, 2018. – 628 с.
4. Comment citer vos sources [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pagesped.cahuntsic.ca/sc_sociales/psy/methosite/consignes/citersource.htm#texte
5. Plagiat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pagesped.cahuntsic.ca/sc_sociales/psy/methosite/consignes/plagiat.htm

6. Que plagier c'est apprendre à écrire [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.lemonde.fr/idees/article/2011/02/11/que-plagier-c-est-apprendre-a-ecrire_1478268_3232.html

7. Style scientifique [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pagesped.cahuntsic.ca/sc_sociales/psy/methosite/consignes/style.htm#meta

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Bon usage et variation sociolinguistique. Perspectives diachroniques et traditions nationales / Sous la direction de Wendy Ayres-Bennett et Magali Sejjido. – Lyon : ENS Editions, 2013. – 340 p.